

Cirkulärnr: 1990:161  
Diariernr: 1990:2692  
Handläggare: Anita Sundin  
Avdsek: AK Social  
Datum: 1990-12-11  
Mottagare: Socialnämnden  
Kommundelsnämnden  
Socialdistriktet  
Rubrik: Ändringar gällande vårdnad och umgänge

### Ändringar gällande vårdnad och umgänge

Riksdagen har 1990-12-05 fattat beslut om ändringar i föräldrabalken gällande vårdnad och umgänge. De nya reglerna träder i kraft den 1 mars 1991.

I bif cirkulär behandlas fem frågor av omedelbart kommunalt intresse. Förändringarna gäller frågor i anslutning till

- \* samarbetsamtalen
- \* vårdnadsutredningen
- \* stöd enligt socialtjänstlagen (SoL)
- \* kontaktperson samt
- \* anmälan till socialnämnden om gemensam vårdnad.

För övriga frågor hänvisas till regeringens proposition 1990/91:8 Vårdnad och umgänge. I texten citeras också lagutskottets betänkande 1990/91:LU 13 Vårdnad och umgänge.

### Samarbetsamtal

När det gäller samarbetsamtalen görs i socialtjänstlagen ett tillägg (12 §) med följande ordalydelse:

"Kommunen skall sörja för att föräldrar kan erbjudas samtal under sakkunnig ledning i syfte att nå enighet i frågor rörande vårdnad och umgänge (samarbetsamtal)".

En skyldighet för kommunerna införs således som medför att föräldrar skall beredas möjlighet till samarbetsamtal. Vidare: "Det bör överlämnas till varje kommun att, inom ramen för befintliga resurser, avgöra hur skyldigheten att erbjuda samarbetsamtal skall fullgöras. Det kan ske inom den egna verksamheten eller genom att två eller flera kommuner samarbetar i frågan eller genom att kommunen på annat sätt förmedlar kontakt med samtalsledare". (Citat prop:en).

Domstolen ges rätt att initiera samarbetsamtal. Föräldrabalkens 18 § har fått följande ordalydelse:

"I mål om vårdnad eller umgänge får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att i barnets intresse anordna samtal i syfte att nå enighet mellan föräldrarna (samarbetsamtal).

Om rätten lämnar uppdrag enligt första stycket, kan den förklara att målet skall vila under en viss tid. Detsamma gäller om samarbetsamtal redan har inletts och fortsatta samtal kan antas vara till nytta. Om det finns särskilda skäl, kan rätten förlänga den utsatta tiden".

Något krav på att föräldrarna begär eller samtycker till samarbetsamtal har inte införts. I propositionstexten förutsätts de allra flesta föräldrar vilja genomföra

samtal. Det finns goda utsikter, säger man, för att samtalen skall fylla en viktig funktion då "föräldrarna väl kommer i kontakt med personer som är erfarna i relationsbehandling av vuxna och som har särskilda kunskaper om barn och barns behov".

Någon skyldighet för domstolen att alltid beslut om samarbetsamtal har inte införts. I specialmotiveringen till paragrafen sägs "... ett skäl att underlåta att ta initiativ till samarbetsamtal kan vara just att det står mer eller mindre klart att en av föräldrarna eller båda inte kommer att infinna sig till samtalen. Ett annat skäl kan vara att samarbetsamtal redan har förekommit med misslyckats och det på grund av omständigheterna måste antas att nya samtal skulle vara gagnlösa .... Enbart det förhållandet att någon förälder är kallsinnig till samarbetsamtal bör däremot inte utesluta ett förordnande av nu avsett slag".

Krav på familjerådgivningssekretess vid samarbetsamtal finns inte. Lagutskottet vill dock "...understryka vikten av att kommunerna så långt möjligt erbjuder de föräldrar som så önskar samarbetsamtal med familjerådgivningssekretess."

### Vårdnadsutredningen

Vad beträffar vårdnadsutredningen förtjänar fem förändringar att lyftas fram:

- \* den socialsekreterare som gör vårdnadsutredningen svarar själv för den. Socialnämnden frikopplas från arbetet
- \* nämnden får ett huvudmannaskap för utredningens verkställande
- \* utredaren avgör i varje enskilt ärende om utredningen skall kompletteras med utredarens egna ståndpunkter
- \* domstolen skall, vid behov, kunna ge vissa riktlinjer för utredningen samt ange när utredningen bör vara slutförd samt
- \* vårdnadsutredningen skall bedrivas med största möjliga skyndsamhet.

Den i sammanhanget aktuella lagparagrafen (19 § föräldrabalken) lyder:

"... Innan rätten avgör ett mål eller ärende om vårdnad eller umgänge skall socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Har nämnden tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning är nämnden skyldig att lämna rätten sådana upplysningar. Om det behövs ytterligare utredning, får rätten uppdra åt socialnämnden eller något annat organ att utse någon att verkställa sådan. Rätten får fastställa riktlinjer för utredningen och bestämma en viss tid inom vilken utredningen skall vara slutförd. Om det behövs, får rätten förlänga denna tid ...".

Domstolen skall i fortsättningen inte begära ett yttrande av socialnämnden utan i stället uppdra åt nämnden att föranstalta om en utredning. Socialnämndens funktion blir i stället arbetsgivarens med ansvar att utse en tjänsteman för uppgiften och för att utredningen kommer till stånd enligt domstolens begäran. I propositionen sägs: "Sedan kan tjänstemannen rapportera direkt till domstolen. Detta innebär naturligtvis inte inskränkning i socialnämndens rätt att bestämma vilka uppgifter som skall läggas på dess tjänstemän eller nämndens möjligheter att kontrollera att arbetet bedrivs på ett tillfredsställande sätt".

Det enskilda fallet avgör sedan i vad mån utredaren skall lämna förslag till lösning av vårdnadstvisten. Bedömningen görs av socialarbetaren själv. Det går inte att komma ifrån, säger man, att det kan vara av stort värde om utredaren, som är väl insatt i ärendet, redovisar sina egna ståndpunkter. Och tillägger: "I

praktiken går det knappast heller att hindra att en utredare, som anser det vara befogat, på ett eller annat sätt ger uttryck för sin uppfattning".

Domstolen kan också, enligt riksdagsbeslutet, utfärda riktlinjer för utredningen. Något obligatorium är det inte fråga om. Men om det är uppenbart att endast "vissa frågor behöver utredas, kan det leda till en tidsvinst, om domstolen anger riktlinjer för utredningen."

Domstolen bör alltid kunna sätta ut en viss tid inom vilken utredningen bör vara slutförd. Vid behov får domstolen sedan förlänga den tiden. Lagutskottets behandling av propositionen har medfört ett tillägg i lagtexten. 6 kap 19 § har kompletterats med en föreskrift som medför att rätten åläggs en uttalad skyldighet att se till att skyndsamhetskravet när det gäller vårdnadsutredningar tillgodoses. Citat lagutskottet: "...anser utskottet det angeläget att det av FB klart framgår vilken betydelse det har att vårdnadsutredningarna bedrivs med största möjliga skyndsamhet. Det är också viktigt med en markering av den roll som domstolen har att spela härvidlag. Enligt utskottets mening är det nämligen betydelsefullt att domstolen - inte minst i de fall då någon tidsfrist inte satts ut för utredningsarbetet - vakar över att ärendet inte fördröjs på ett onöjaktigt sätt."

### Stöd enligt socialtjänstlagen (SoL)

I SoL 12 § läggs ett tillägg in med ordalydelsen

"Socialnämnden ... skall i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan föreligga sedan en tvist om vårdnad eller umgänge har avgjorts av en domstol".

Paragrafen har tillkommit för att markera vikten av att socialnämnden inte, efter domstolens beslut, "tar sin hand" från föräldrarna och barnet. Kontakten under vårdnadsutredningen bör kunna var en god grund för stöd i fortsättningen - "möjligheterna för de sociala myndigheterna att med föräldrarnas förtroende hjälpa dem även efter en avslutad vårdnadsprocess torde också komma att öka med det tidigare redovisade förslaget om att socialnämnden inte längre skall yttra sig över vårdnadsutredningar" (prop:en).

### Kontaktperson

I SoL 10 § görs ett tillägg:

"... För barn som inte har fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet själv begär eller samtycker till det".

### Anmälan till socialnämnden om gemensam vårdnad

Ordet faderskaps erkännande byts i lagtexten ut mot faderskaps bekräftelse. Ogifta föräldrar skall i fortsättningen kunna få gemensam vårdnad om sitt barn genom en anmälan till socialnämnden i samband med att faderskapet fastställs. Valet av vårdnadsform skall således arbetas in i de handlingar som används i samband med faderskaps erkännandet.

Tillfogas kan att riksdagen - på initiativ av lagutskottet - fattat beslut om översyn av kostnader vid utövande av umgängesrätten. Enligt lagutskottet är det "mycket angeläget att problemet med resekostnader vid utövande av umgängesrätten nu snarast får en lösning..... Regeringen bör därför skyndsamt ta upp frågan till närmare överväganden och därefter återkomma med förslag till riksdagen".

Lagändringarna har inte försetts med övergångsbestämmelser. De nya reglerna gäller från 1 mars 1991.

Svenska kommunförbundet kommer under 1991 att, med anledning av att kommunerna åläggs att erbjuda samarbetsamtal, arrangera ett antal metodikurser i samarbetsamtal för socialarbetare. Frågor med anledning av detta besvaras av Anita Sundin, tfn 08-772 43 25. Socialrättsliga frågor besvaras av Lena Sandström, tfn 08-772 44 34.

SVENSKA KOMMUNFÖRBUNDET  
Allmän kommunalpolitik  
Socialsektionen

Karl-Axel Johansson

Anita Sundin